

MÜSLÜMAN ESİRLER, HRİSTİYAN ARACILAR:
GALATA'DA AVRUPALI FİDYE TÛCCARLARI (1600-1700)*

*Metin Ziya KÖSE***

ÖZET

Bu çalışmanın amacı korsanlığın Akdeniz'de zirvede olduğu 17. yüzyılda Avrupa'nın çeşitli yerlerine esir olarak götürülen Osmanlı reayasının kurtarılmasında önemli bir pay sahibi olan Avrupalı aracı fidyeye tüccarlarının rolünü ortaya koymaktır. Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupa'dakinin aksine resmi bir fidye teşkilatı olmadığından Akdeniz'de esir edilen Müslümanların kurtarılması, fidye tüccarları ile yapılan özel sözleşmeler vasıtası ile olmaktadır. Bu sözleşmeleri çoğu kez esirin ailesi, yakınları ya da arkadaşları yapmaktaydı. Avrupalı fidye tüccarları, kadı huzurunda esir yakınları ile fidye sözleşmeleri yaparak işlerine yasal bir süreç dâhilinde işlerlik kazandırıyorlardı. Venedik, Malta, Fransa ve Dubrovnik uyruklu fidye tüccarları (bazen diplomatlar) esir yakınları ile fidye sözleşmeleri imzalıyorlardı. İstanbul'da Avrupalıların çoğunlukla buldukları ve yaşadıkları Galata'ya ait Galata Mahkeme Defterleri esir sözleşmeleri açısından önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Bu çalışmada sicillerde yer alan mahkeme tutanakları (sözleşme, kefâlet ve diğer ilgili hükümler) incelenmek sureti ile Avrupalı tüccar ve diplomatların Osmanlı uyruklarının esaretten kurtarılmasındaki rolleri anlatılmıştır. Aynı zamanda yapılan fidye anlaşmalarının içeriği genel hatları ile tartışılmıştır. Ayrıca neden yalnızca belirli Avrupa ülkelerine mensup tüccarların fidye anlaşmalarında yer aldıkları sorusuna da cevap verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Esir, fidye, fidye tüccarı, Fransız, Dubrovnikli, Venedikli, Maltalı.

Giriş

Avrupalı fidye tüccarları ve diplomatları 17. yüzyılda savaşlarda ya da Katolik korsanlar tarafından Akdeniz'de esir edilen Osmanlıların hürriyetlerine kavuşmalarına aracılık ettiler. Bunlar Osmanlı Devleti'nde resmî bir

* Makalenin geliş tarihi: 17.08.2017 / Kabul tarihi: 03.04.2018.

** Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü / metinziya@hotmail.com

fidye örgütü bulunmadığından esir yakınları ile Galata mahkemesinde fidye anlaşmaları imzalandılar. Çoğu kez korsanlar vasıtasıyla savaştan iki ayrı dünyanın arabuluculuğunu yaptılar. İki farklı kutba rağmen kaçınılmaz olan karşılıklı etkileşimin gerçekleşmesini sağlayan unsurlardan biri oldular.

Coğrafi keşiflerden sonra Akdeniz'in iktisadî vaziyetine dair değerlendirmeler onun önemine negatif bir anlam yüklese de korsanlık bu vaziyette başat bir rol üstlendi ve bilhassa 17. yüzyılda zirve yaptı¹. Dönemin iki rakip gücü Osmanlı Devleti ve İspanya Krallığı'nın arka planda desteklediği korsanların beklenen saldırılarından en çok etkilenenler esir edilen asker/denizciler ve siviller oldu. Akdeniz'de ferdî hareket eden korsanlar olmakla birlikte Hristiyan ve Müslüman güçlerin himayesindeki korsanlar devletlerarası mücadelelerin her zaman odağında yer aldı. Bunlar birbirine rakip bu iki ayrı dünyanın politika ve isteklerine göre hareket ettiler.

Genel görüşe göre korsanlığın görünürdeki ana nedeni dinî rekabetti. Bunun yanında siyasî, askerî ve stratejik sebepler de bulunmaktaydı. Ancak iktisadî nedenler de göz ardı edilmeyecek kadar mühimdi ve korsanlığa bağlı olarak birçok ekonomik getiri elde edilmekteydi. Ganimetler, esirlerin satılması ve fidye ticareti korsanların yaptıkları en kârlı işti². Korsanlık karşılıklı olarak yapıldığından Osmanlı korsanları Hristiyan gemilerine saldırır ve esir alırlardı. Buna mukabil korsan hücumları yüzünden Osmanlı gemileri ele geçirilir, Türkler esir düşer, ya kadirgelerde kürekçi yapılırlar ya da esir pazarlarında satılırlardı³. Bu esirlerin bir kısmı hayatlarının geri kalanını buldukları yerlerde kürekçi ya da hizmetçi olarak tamamlar, bir kısmı da fidye yoluyla hürriyetine kavuşurdu.

Osmanlı Devleti'ne ait askeri ve sivil gemileri denizlerde zaman zaman zor durumda bırakan korsanların Akdeniz'de çeşitli merkezleri bulunmaktaydı. Bilhassa Papa ve İspanya'nın desteklediği Malta Şövalyeleri (St. John

¹ Ayşe Devrim Atauz, *Eight Thousand Years of Maltese Maritime History: Trade, Piracy and Naval Warfare in the Central Mediterranean*, University Press of Florida, Gainesville 2008, s.83. Genel olarak Akdeniz'de korsanlığa dair bk. Alberto Tenenti, *Piracy and the Decline of Venice*, London 1967, s. 3 vd.

² Avrupalı korsanlar için bk. Minna Rozen, *The Mediterranean in the Seventeenth Century: Captives, Pirates and Ransomers*, Palermo: Qaderni 2016, s.26; Osmanlı korsanları için bk. Emrah Safa Gürkan, "Batı Akdeniz'de Osmanlı Korsanlığı ve Gaza Meselesi", *Kebikeç*, 33, İstanbul 2012, s.19 vd.

³ Lucette Valensi, *Avrupa'da Müslümanlar 16.-18. Yüzyıllar*, İstanbul 2015, s.100 vd.

Şövalyeleri) ile Toskana'nın desteklediği St. Stephen Şövalyeleri Osmanlı gemilerine -hatta bazen Osmanlı ile barışçıl irtibatı bulunan Avrupalı devletlerin gemilerine- saldırmaktan geri kalmazlardı⁴. Buna mukabil Kuzey Afrika'daki ve Adriyatik'teki Müslüman korsanlar, Osmanlı desteği ile Hristiyan gemilerine saldırırlardı⁵.

Politik bir araç olarak Hristiyanlık adına savaştıkları söylemi ile hareket eden Malta korsanları yağmaladıkları malların ve esir ettikleri Türk ve Müslümanlarla birlikte Osmanlı gayrimüslim reayasının satışından bir hayli kazanç elde etmekteydi. Nitekim esir edilenlerin fidye değerleri dönemin şartlarına göre oldukça yüksekti. Esirlerin bir kısmı çeşitli işlerde çalıştırılmakla birlikte çoğu fidye açısından değerlendirilmekteydi. Fidye ticaretinden elde edilen gelirler, Malta ekonomisi için oldukça önemliydi⁶.

Bir diğer korsanlık merkezi ise Toskana idi. XVI. yüzyılın ikinci yarısında kurulan St. Stephen Şövalyeleri Tarikatı, doğrudan Toskana yönetimi tarafından destekleniyordu⁷. Şövalyeler kendilerine ait korsan gemileri ile Akdeniz'de Osmanlı gemilerine saldırıyor, tıpkı Malta korsanları gibi Osmanlı reayasını esir alıyorlardı⁸. Nitekim, 17. yüzyıl başlarında Livorno'da toplam nüfusun neredeyse on ikide biri kölelerden meydana gelmekteydi⁹.

⁴ Toskana ve Malta'nın Katolik korsanların merkezi olarak yükselişine dair bk. Molly Greene, *Catholic Pirates and Greek Merchants: A Maritime History of the Mediterranean*, Princeton 2010, Toskana için s.81-94, Malta için s.95-99

⁵ Moisés Orfali, "Ragusa and Ragusan Jews in the Effort to Ransom Captives", *Mediterranean Historical Review*, 17:2, 2002, s.14. Adriyatik'te Osmanlı idaresinin kontrolü altında hareket eden Müslüman korsanlar için bk. İdris Bostan, *Adriyatik'te Korsanlık: Osmanlılar, Uskoklar, Venedikliler 1575-1625*, İstanbul 2009, s.31 vd.

⁶ Godfrey Wettinger, *Slavery in the Islands of Malta and Gozo, c.1000-1812*, Valletta 2002, s.241-246.

⁷ Marco Gemignani, "The Navies of the Medici: The Florentine Navy and the Navy of the Sacred Military Order of St. Stephen", *War at Sea in the Middle Ages and the Renaissance*, Woodbridge 2003, s.169-186.

⁸ Mikail Acıpınar, *Osmanlı İmparatorluğu ve Floransa Akdeniz'de Diplomasi, Ticaret ve Korsanlık 1453-1599*, İstanbul 2016, s.209 vd. Osmanlı gemi ve limanlarına saldırıp çok miktarda esir ve ganimet ele geçiren bu korsanlar hakkında bk. Mikail Acıpınar, "Güney Anadolu Kıyılarında Hristiyan Korsanlar", *Gazi Akademik Bakış*, 11/21, Ankara 2017, s.183-207.

⁹ Ariel Salzman, "Migrants in Chains: On the Enslavement of Muslims in Renaissance and Enlightenment Europe", *Religions*, 4, 2013, s.396.

I. Akdeniz’de Müslüman Esirler¹⁰

Müslüman esirlerin Akdeniz’deki hikâyesi incelenmeyi hak etmektedir. Hemen her deniz savaşından sonra birçok Osmanlı denizcisi ve reayası Papalık, Malta, Venedik, Toskana ve İspanya elinde birer savaş tutsağı oldukları kadar aynı zamanda birer fidye kaynağı idiler.

Müslüman esirlerin fidye ödemek suretiyle kurtarılmasına dair ilk kayıtlar 15. yüzyılın sonlarına kadar gitmektedir. Mesela Bursa Şer’iyye Sicilleri Müslüman kölelerin fidye verilmek sureti ile özgürleştirildiğine dair kayıtlar ihtiva etmektedir. 16. yüzyılda Akdeniz’de Müslüman esirler sayıca artmıştı. Müslüman ve Katolik Hristiyan dünya arasındaki sürekli savaş hali bunun temel nedenidir. Takip eden yüzyılda esirlerin sayısının giderek azalmaya başlamış olduğu görüşü tartışılmaya muhtaçtır. Zira 17. yüzyıl korsanlığının devletlerin izni ile yapılan bir şekilde bürünmesi, yani “altın çağını” yaşaması dikkat çekicidir.

17. yüzyıldaki korsan saldırılarının amacı yalnızca köle ve ganimet değildi. Bunlardan daha ziyade fidye ticareti yapmaktı. Hristiyan korsanlar dini pratikle hareket etmekle birlikte Müslümanları daha çok bir ticari kazanç yolu olarak esirleştirmektedirler.

Osmanlı esirleri Akdeniz ülkelerinin birçoğunda bulunmaktaydı. Bunların en başında Malta gelmekteydi. Burası tıpkı Livorno ve Venedik gibi bir esir pazarı durumundaydı. Müslüman esirlerin serbest kalabilmeleri için dârülişlâmdan ödenecek olan fidye parası Malta ekonomisi için ehemmiyetli bir kazanç kapısıydı. Bilhassa 17. yüzyıl fidye ticareti açısından Malta ekonomisinin zirve yüzyılı olmuştur. Adada bir esir pazarı bulunmaktaydı ve oldukça hareketliydi. Şövalyelerin gemilerinde alıkonulan ve Malta’ya getirilen Müslüman esirlerin bir kısmı tarikata ait korsan gemilerinde kürekçi olarak değerlendirilmekteydi. Bir kısmı ise diğer Avrupa devletlerinin donanmalarına kürekçi yapılmak üzere satılmaktaydı. Fakat Osmanlı uyruklu esirlerin çoğu fidye ticareti için adada alıkonulmaktaydı. Galata mahkemesi kayıtlarında Malta’da esir tutulan ve fidye

¹⁰ Bu başlık altında verilen bilgiler şu çalışmadan özetlenerek aktarılmıştır: Metin Ziya Köse, “Esaret ve Fidyeye: Akdeniz’de Osmanlı Esirleri (1600-1700)”, *Cappadocia Journal of History and Social Science*, 9, 2017, s.331-347.

ticaretine konu olan birçok Osmanlı uyrukluların bulunduğu görülmektedir.

Osmanlı tebaasının köle edildiği yerlerden bir diğeri ise Venedik idi. Venedik'in Türk esirler üzerindeki siyaseti diğerlerine göre biraz farklıydı. İkili ilişkilerin ve ticari çıkarların korunması adına Osmanlı Devleti ile yapılan hemen her anlaşmadan sonra Venedik yönetimi esirlerin salıverilmesi hususunda söz vermekteydi. Ancak 16. yüzyılda Venedik'te çoğunlukla kürekçi olarak donanmada, kamu hizmetlerinde ya da şahısların elinde hizmetkârlık yapan sayısız Osmanlı vatandaşı bulunmaktaydı. Aynı vaziyetin 17. asırda da devam ettiği görülmektedir. Çünkü Venedik uyrukları fırsatını bulduğunda Osmanlı tebaasını esir etmekten geri kalmıyordu.

Floransa da Müslüman esirlerin bulunduğu önemli bir merkezdi. St. Stephen şövalyeleri iyi birer korsan ve esir satıcısıydı. Levant'ta Müslüman gemilerine saldırmak Toskanalı korsanlar için neredeyse varlık nedeniydi. Korsanlarca ele geçirilen Müslüman esirlerin önemli bir kısmı kürekçi olarak dükalık donanmasında çalıştırılmaktaydı.

Katolik korsanların etki sahası Suriye sahillerinden Orta Akdeniz'e kadar uzanmaktaydı. Müslümanların çoğu bu coğrafya dâhilinde korsanların baskınına uğramakta ve esir edilmekteydi. Esaret çoğu kez Mısır-İstanbul arasındaki güzergâhta gerçekleşmekteydi. Hac yolunda esir edilenlerin sayısı da bir hayli fazlaydı.

Esirlerin yaş, cinsiyet ve statüleri ile sıhhatlerine, hürken yaptıkları işe, yakınlarının başvurusuna ya da esir sahibinin inisiyatifine bağlı olarak bir fidye miktarı belirlenmekteydi. Nitekim, Malta'da kurtuluş parasının belirlenmesi için esir bir komisyon önüne çıkarılır, baha kesme adı verilen bir yöntemle fidye miktarı belirlenirdi. Çoğu zaman pazarlık yapılır, korsanlar fidyenin olabildiğince yüksek, esirler ise olabildiğince düşük olmasını arzu ederlerdi. Hemen her esir için farklı miktarda fidye parasının ödendiği görülmektedir.

Fidye miktarları yapılan pazarlık sonunda belirlenmesine rağmen dönemin şartlarına göre oldukça yüksekti. Bunun en temel nedeni Müslüman esirlerin bir an önce esaretten kurtulmak istemeleriydi. Ayrıca Malta korsanları bir gelir kapısı olarak gördükleri fidye parasını olabildiğince yüksek tutmaya çalışıyorlardı.

17. yüzyılda fidye miktarı genellikle farklı para birimleri üzerinden belirlenmekteydi. Fidye anlaşmaları akçe ve altın gibi Osmanlı paraları yanında değişik Avrupa paraları(kuruş) üzerinden de yapılabilmekteydi¹¹. Fidye miktarı 200 kuruştan başlamakta ve 1.000 kuruşa kadar çıkabilmekteydi.

Mahkeme tutanaklarında yer alan bazı fidye sözleşmeleri mahkemece onaylanmış olsa da esirlerin kurtarıldıklarına dair net bir bilgi içermemektedir. Yalnızca bazıları sözleşme neticeleri hakkında veriler ihtiva etmektedir. Buna göre esirlerin bir kısmının serbest kaldıkları ve hürriyetlerine kavuştukları görülmekle birlikte bazı fidye sözleşmelerinden ise bir netice elde edilememiştir.

Akdeniz'de esir mübadelesi Hristiyanlar için yaygın olarak kullanılan bir özgürleştirme yöntemi idi. Bu nedenle esir tüccarları Müslüman esirleri kurtarmak için esir değiş tokuşu yaparlardı. Buna göre Osmanlı ülkesinde esir edilmiş olan bir Avrupalı, Avrupalılar elinde bulunan bir Müslüman esirle değiş tokuş edilerek hürriyetine kavuşma şansını elde ederdi.

Erkek esirlerin yanında kadın esirlerin hürriyetlerine kavuşma çabalarına da şahit olunmaktadır. Ayrıca Osmanlı kadınlarının esirlerin kurtarılmasında ve fidye temin edilmesindeki rolleri etkileyicidir. Esirlerin kurtarılabilmesi için gerekli olan en mühim aşama fidye parasının temini idi. Bu bakımdan kadınların hem parayı tedarik etmeleri hem de mahkemede sözleşme imzalamaları dikkat çekicidir.

Esirler buldukları yerlerden yakınları ile çeşitli yollarla haberleşmekteydiler. Haber alma ağları ile alakalı olarak Galata mahkeme tutanaklarında geçen ifade "istimâ' olunmağla"dır. Dönemin her türlü haber alma ağının göz önünde bulundurulmasına işaret eden bu ibare çeşitli açılardan değerlendirilebilir. Müslüman esirlerin bir şekilde de olsa memleketleri ile irtibatları devam etmekteydi. Diğer devletlerin aksine Malta korsanları için

¹¹ Fidye sözleşmelerinde bazen Avrupa paralarının cinsi belirtilmeyip doğrudan kuruş olarak kaydedilmekteydi. Dolayısıyla kuruşun hangi Avrupa devletine ait para olduğunu belirlemek mümkün olamamaktadır. Ancak sözleşmelerin bir kısmında Avrupa paralarının cinsi belirtilmekteydi. Bunun için bk. M. Z. Köse, "Esaret ve Fidye: Akdeniz'de...", s.343-347'te yer alan tablodaki "fidye miktarı" sütunu.. 17. yüzyılda Osmanlı piyasalarında kullanılan değişik Avrupa kuruşları için bk. Şevket Pamuk, "Kuruş", *DİA*, 26, İstanbul 2002, s.458-459.

fidye parası oldukça ehemmiyetli olduğundan esirlerin memleketleri ile rahatça haberleşmelerine izin verilmekteydi. Nitekim ailelerine doğrudan mektup yazan ya da ailelerinden mektup alan esirler mevcuttu¹². Malta'ya gelen aracı tüccarlar haberleşmede önemli rol oynamakta, hem esirlerle hem de esir sahipleriyle görüşme yapmaktaydılar. Fidyeye gelen Osmanlı görevlileri de esirler hakkındaki haberleri yakınlarına ulaştırmakta, mektuplarını iletmekteydiler. Ayrıca hürriyetini elde eden eski esirler arkadaşlarına, ailelerine ulaşmada yardımcı olmaktaydılar.

Malta'da esirlerin işlerini gören bir hakim (kadı) bulunduğunu ve esirlerin hürriyetlerine kavuşmaları için gerekli işlemleri yaptığı görülmektedir. Bu görevlinin orada bulunan esirler tarafından seçildiği anlaşılmaktadır¹³. Belgelerde geçen “...anda userâ-yı müsliminin hâkim nasb etikleri kimesneden hüccet alındıktan sonra...” ifadesinden anlaşılacağı üzere bu temsilcinin hüccet verme yetkisi de bulunmaktaydı.

Esir zindanlarında toplu olarak yaşamak zorunda bırakılan esirlerin hürriyetlerine kavuşmalarının tek yolu, esir/esir yakınları ile esir sahibinin pazarlık ederek belirledikleri fidyenin temin edilmesiydi. Bu nedenle fidye tüccarları esirlerin yer aldığı ya da satıldığı şehirlerde bulunur ve taraflar arasında anlaşma yapmaya hazır halde beklerlerdi.

Fidyeye tüccarları esirlikten kurtarılanlar için yerel yetkililerden bir kurtuluş belgesi(hücceti) almakla birlikte ne yazık ki böyle bir vesika tespit edilebilmiş değildir. Dahası fidye tüccarlarının, esirleri şövalyelerden teslim aldıklarında esirin serbest olduğunu gösteren ve taraflarca üzerinde anlaşılmış ikinci bir belgeye daha sahip olmaları lazım gelmekteydi.

Neticede Katolik Hristiyan korsanlar denizde seyrüsefer halinde bulunan her Osmanlı uyruğu için büyük bir tehditti. Esir edilenlerin bir yolunu bulup kaçma ya da azat edilme ihtimali dışında tek kurtuluş yolu fidye temin

¹² 1527 tarihli bir mektup örneği için bk. Halil Sahillioğlu, “Akdeniz’de Korsanlara Esir Düşen Abdi Çelebi’nin Mektubu, *Tarih Dergisi*”, 13/17-18, İstanbul 1963, s.241-256. Bir diğer mektup için bk. Mikail Acıpınar, “Floransalılara Esir Düşen Erdoğan Oğlu Hamza’ya Yazılan Türkçe Bir Mektup (1576)”, *Erdem*, 66, Ankara 2014, s.5-18.

¹³ Livorno esir pazarında da Müslüman esirlerin kendi arasından coggia/hoca veya papasso adında bir dini lider ve yerel idarecilerle bağlantı kuran bir temsilci seçmekteydiler [S. Bono, “Yeniçağ’da İtalya’da Türk-Müslüman Tutsaklar”, *Erdem*, 3/9 (Ankara 1987), s. 846].

edebilmeleri idi. Korsanlarla fidye anlaşmalarını yapan aile ya da yakınların ilk başvurdukları kişiler ise fidye ticaretinde aracılık yapan Avrupalı tüccarlardı.

II. Avrupalı Fidyeye Tüccarları

Osmanlı tarihi araştırmaları için vazgeçilmez olan mahkeme kayıtları son 30-40 yıldır büyük bir ilgi görmektedir¹⁴. Osmanlıların Avrupa'ya açılan yüzü olan Galata'da, Galata mahkemesi tarafından görülen davaların yer aldığı şer'iyeye sicilleri, Avrupalı tüccar ve diplomatların Osmanlı tebaası esirlerin kurtarılmasına yönelik girişimlerine dair oldukça mühim kayıtlar barındırmaktadır. Konu ile alakalı ilginç bilgileri içermesi bakımından dikkat çeken bu mahkeme defterleri aynı zamanda Avrupa tarihi açısından da büyük önemi haizdir¹⁵.

Mahkeme tutanakları ve ilgili ilmî çalışmalara göre Müslüman esirlerin fidye ödenerek kurtarılmasını sağlayan yani ticaretini yapan Müslüman fidye tüccarlarının bu sahada fazla faaliyet göstermedikleri ileri sürülebilir. Ancak buna ilişkin kayıtlar tamamen yok değildir. Mesela bir mahkeme kaydı iki Osmanlı fidye tüccarından bahsetse de bunlar Müslüman değil *zımmîdir*¹⁶. Yine İstanbul Mahkemesi'nde gerçekleşen birkaç fidye sözleşmesinde esirlerin fidye parasını temin edenlerin Müslüman olması dikkat çekicidir. Fidyeye tedarik eden kimsenin esirlerle herhangi bir yakınlığının zikredilmemiş olması iki açıdan değerlendirilebilir. Ya hayırsever niyetlerle

¹⁴ Dror Ze'evi, "The Use of Ottoman Shari'a Court Records as a Source for Middle Eastern Social History: A Reappraisal", *Islamic Law and Society*, 5/1, 1998, s.35 vd.

¹⁵ Metin Ziya Köse, "Yeniçağ'da Akdeniz ve Avrupa Tarihi Kaynağı Olarak Galata Şer'iyeye Sicilleri", *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*, İstanbul 2011, s.151-174.

¹⁶ *Galata Şer'iyeye Sicilleri* (bundan sonra GŞS), nr.9/s.49, 21 Nisan 1584 (10 Rebiülahir 992). 1663'te Fatma adlı kadını esirlikten kurtaran Yorgi veled-i Yani adlı zımmî için bk. Rasim Erol-vd. (haz.), *İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 12 Numaralı Sicil*, İstanbul 2010, s.47. Yine 1663'te Şekerpare adlı kadını Venedik'ten kurtaran ve fidyesini ödeyen Yorgi veled-i Yorgo'ya dair bk. R.Erol, *age*, s.71. Zımmîlerin Müslüman esirlerin kurtarılmasında 16. yüzyılda da rol aldıklarına dair bk. Metin Ziya Köse, *Osmanlı Devleti ve Dubrovnik İlişkileri Doğu Akdeniz'de Casuslar ve Tacirler*, İstanbul 2009, s.26-27 ve Ahmet Önal, "XVI. Yüzyılda Avrupa'daki Osmanlı Esirlerin Kurtarılması Meselesine Dair Bazı Gözlemler", *Marmara Türkiye-Almanya Araştırmaları Dergisi*, 4/1-2, İstanbul 2015, s.48.

hareket edip fidye temin ettiler ya da fidye tutarı için bir nevi kredi imkanı sağladılar. Nitekim, aynı Müslüman fidyeci ile alakalı olarak görülen iki ayrı fidye sözleşmesi örneğinde Malta'da esir tutulan biri Müslüman diğeri gayrimüslim iki esirin fidyesini Mehmed Beşe adlı şahıs ödemişti¹⁷. Yine Mehmed Çelebi b. Ahmed adlı kimse de Seyyid Ali b. Habib'in fidyesini vekili aracılığı ile temin etmişti¹⁸.

16. yüzyılda Avrupa'daki Osmanlı esirlerinin kurtarılması için bazı devlet görevlilerinin bizzat Osmanlı yönetimi tarafından vazifelendirildiği de olmuştur¹⁹. Buna rağmen fidye ticaretinin neredeyse tamamını Avrupalı fidye tüccarları üstlenmiştir. Osmanlı esirlerinin kurtarılması işi ile ilgilenen, aracılık yapan ve fidye karşılığında esaret altındaki Osmanlıları kurtaranlar çoğu kez Avrupalı fidye tüccarlarıdır²⁰.

Farklı Avrupa devletlerinden olan fidye tüccarları yanında Fransa'nın İstanbul'daki diplomatik görevlileri de fidye anlaşmalarında yer almıştır. Bu devletlerin tümünün Osmanlılar ile müspet ya da menfi siyasî, askerî, iktisadî ve diplomatik irtibatı –veya çıkarları- bulunmaktaydı. Hakikatte bu devletler birçok hedef gözettiklerinden tüccar ve diplomatları fidye tüccarlığına soyunmaktaydı. Aşağıda görüleceği üzere çeşitli nedenler fidye tüccarlarını Osmanlı başkentinde girişimlerde bulunmaya yönlendirmiştir.

1. Venedikli Fidyeciler

Müslüman esirlerin kurtarılmasında aracılık eden Venedikli fidye tüccarlarının mevcudiyeti esasında Venedik Cumhuriyeti'nin Osmanlı nezdindeki konumu ile yakından ilgilidir. Nitekim hem fidye tüccarları hem de Venedik idaresi ve diplomatları Osmanlıların Avrupa ile olan münasebetlerinde aracılık etmişlerdi. Bu durum çoğunlukla şehrin ticarî beklentileri ile de yakından ilgiliydi. Venedik yönetimi barış hatta savaş dönemlerinde bile muhtelif konularda bir çok kez Osmanlıların yardım taleplerini geri çevirmemeye azami dikkat etmişti.

¹⁷ R.Erol, *age*, s.3.

¹⁸ R.Erol, *age*, s.17.

¹⁹ A.Önal, *agm*, s.47.

²⁰ Nitekim daha 16. yüzyılda (1577) Müslüman esirlerin kurtarılması için aracılık eden Frenk tüccarlar mevcuttu (BOA, *Kamil Kepeci*, nr.87, s.189).

Bazen harp bazen de sulh ile münasebetlerini şekillendiren bu iki devletin birbirlerine duydukları ihtiyaç her zaman olması gerekenden daha fazlaydı. Ticarî çıkarları için Osmanlı ile savaşmaktan geri durmayan Venedik, bir yandan da diplomasi yoluyla anlaşma zemini aramış ve hemen her fırsatta İstanbul'daki daimî elçisini (baylos) Osmanlı Sarayı'na göndermişti²¹. Osmanlılar açısından bakıldığında ise geçmişte yaşanan birçok savaş ve anlaşmazlığa rağmen Venedik, Avrupa ahvali için Dubrovnik ile birlikte iyi bir bilgi tedarikçisi durumundaydı. Ayrıca Osmanlı idaresi yeri geldiğinde Venedik'in çıkarları doğrultusunda Katolik olduğunu unuttuğunun da farkındaydı.

İki devlet arasındaki bu muvazene Venedik ve Osmanlı uyrukları için de geçerliydi. Zira ticaret yapmak için Osmanlı'ya ait muhtelif kentlerde bulunan Venedikliler dışında İstanbul'da yerleşik bir Venedik topluluğu mevcuttu²². Buna mukabil Venedik'te ağırlıklı ticaret ve diplomatik nedenlerle ikamet eden Osmanlı reayası da bulunmaktaydı²³. Birbirine pek de yabancı olmayan bu iki ayrı dünyanın Hristiyan temsilcilerinin esaret gibi önemli bir konuda söyleyecek sözlerinin ve teşebbüslerinin olması şaşırtıcı değildir.

Böylece bu dengenin yarattığı uygun ortamdan istifade eden Venedikli tüccarlar Osmanlı esirlerinin kurtarılmasında aracılık yaptılar. Galata mahkeme kayıtları esirleri kurtaran Venedikli tüccarlara dair bilgiler vermektedir. Mesela, Venedikli tüccar Françesko veled-i Nikola²⁴, Müslüman esirleri Avrupa'dan kurtaran bir fidye tüccarı olarak tavsif edilmektedir²⁵. İlgili kayda göre Bursalı Ceybe Hatun adlı bir kadın, esir oğlunu getirtmek için bu Venedikli fidye tüccarıyla 400 filorilik bir anlaşma yapmıştır²⁶.

²¹ Maria Pia Pedani, *Doğu'nun Kapısı Venedik*, İstanbul 2015, s.51 vd, 87 vd.

²² Bu konuda bkz. Eric R. Dursteler, *İstanbul'daki Venedikliler: Yeniçağ Başlarında Akdeniz'de Millet, Kimlik ve Bir Arada Varoluş*, İstanbul 2012, s.33 vd.

²³ Stephen Ortega, *Ottoman Muslims in the Venetian Republic from 1573 to 1645: Contacts, Connection and Restriction*, University of Manchester (Basılmamış Doktora Tezi), Manchester 2002, s.18 vd.

²⁴ Avrupalı tüccarların isimleri orijinal şekilde değil de belgede okunduğu haliyle yazılmıştır. Osmanlıca yazılan Avrupalıların isimleri ne yazık ki çoğu kez orijinal yazılışından çok farklı olabilmektedir.

²⁵ "...Venedik tüccârından dâri'l-harbden üserâ-yı müslimîn ihrâc eden Françesko..."[GŞS, nr. 49/s. 7, 20 Ekim 1619 (11 Zilkade 1028)].

²⁶ Aynı belge.

Yine aynı şekilde Tomazo adlı Venedikli tüccar da Müslüman esirlerin serbest kalmasını sağlayan fidye tüccarı olarak tanıtılmaktadır. Bu tüccar İstanbul'da Gedikpaşa Mahallesi'nde yaşayan Hayrünnisa Hatun adlı kadınla Malta'da esir bulunan oğlunu hürriyete kavuşturmak için bir fidye sözleşmesi imzalamıştır²⁷.

18. yüzyıl başlarında bile fidye ticareti yapan Venedikli tüccarlara rastlanmaktadır. Mesela Anapoli'de esir bulunan Mustafa, kendisini kurtarması hususunda anlaştığı Venedikli tüccar Yorgaki'ye itimat ederek yanında bulunan bir miktar parayı peşinen vermiş ancak Yorgaki parayı teslim aldığı halde taahhüdünü yerine getirmemiştir. Mustafa bir şekilde esirlikten kurtulduktan sonra Galata mahkemesine başvurarak Yorgaki'den parasını talep etmiştir²⁸.

2. Maltalı Fidye Tüccarları

Maltalı tüccarların olağan ticaretlerinin yanı sıra fidye ticaretinde de Osmanlı dünyası ile kurdukları bağ biraz dikkat çekicidir. Malta Şövalyeleri Hristiyanlığın bekçisi olduğunu ve sınırdaki karakolunu beklediğini ileri sürmekteydi. Bu nedenle Osmanlıların sürekli düşmanı olan Katolik Malta'nın sivil vatandaşlarının İstanbul'da bulunması şaşkıncı gözükmektedir. Ancak iki rakip dünya arasındaki ilişkilerin tümenden kapalı olmadığına işaret etmesi bakımından da anlamlıdır.

Bir diğer Katolik devlet Venedik kadar olmasa bile Galata'da Maltalı tüccarların varlığı bu durumu izah etmektedir. Sürekli savaş hali bile yeri geldiğinde diplomatik ilişki düzeyinde değerlendirilebilecek bu insanî ve ekonomik münasebete engel teşkil etmemekteydi. Ayrıca adanın ekonomik durumu İstanbul-Malta hattında bir nebze de olsa ticarî bağların oluşmasına imkan tanımaktaydı.

Malta'nın tamamıyla Osmanlıların aleyhine tesis ettiği yağma ekonomisi ada için hayati derecede önemliydi. Bununla birlikte Malta, Yeni Çağ'da yalnızca bir korsan üssü değil aynı zamanda önemli bir ticaret merkezi

²⁷ "...dârü'l-harbde olan üserâ-yı müslimini ihrâc eden tüccârdan Tomazo..." [GŞS, nr.49/s.57, 4 Kasım 1619 (26 Zilkade 1028)].

²⁸ GŞS, nr.185/s.199, 27 Kasım 1701 (25 Cemaziyelahir 1113).

durumundaydı²⁹. Buna istinaden adada Maltalı yerli tüccarlar yanında birçok ulustan Avrupalı tüccar da bulunmaktaydı. Tüccarlar hem ticaret hem de kârlı olduğu için fidye ticareti yapmaktaydılar³⁰. Mesela bunlardan biri olan Andırye adlı Maltalı tüccar fidye ticareti yapmaktaydı ve bazı Müslüman esirlerin kurtulmasında aracı rol üstlenmişti. Bir mahkeme kaydında Malta'da bulunan ve hürriyetlerine bu tüccarın ödediği kurtuluş parası ile kavuşan iki esirin fidye parasını ileride ödeyecekleri açıklanmaktadır³¹.

Andırye ayrıca Ahmed b. Abdullah, Ahmed b. Mehmed ve Burak Bey b.Mehmed adlı üç şahsı sırasıyla sekiz sene, iki buçuk sene ve on sene esir tutuldukları Malta'dan 352,5; 202,5 ve 990 riyal kuruşluk üç fidye anlaşması sonrasında özgürlüklerine kavuşturmuştu³². Bu tüccar, Uzun Mehmed adlı esiri de Malta'dan 500 riyal kuruş karşılığında kurtarmış, parayı kardeşlerine kefil olan iki ağabeyinden teslim almıştı³³. Yine El-Hac Mustafa adlı esiri de 200 riyal kuruşluk bir anlaşma karşılığında İstanbul'a getirmişti³⁴.

Andırye'nin müdahil olduğu diğer bir kayıt Malta'da esir olan Şaban adlı şahsın İstanbul'a getirilmesi ile ilgilidir. Şaban, mahkemede Andırye'ye fidye borcu olan 852,5 kuruşu kefilleri aracılığıyla ödediğini beyan etmiştir³⁵. Yine 1663'te Seyyid Zeynelabidin ile arkadaşı Mehmed'i Malta'dan kurtaran aynı tüccar, fidye parasını tahsil etmek üzere seydidle beraber İstanbul'a gelmişti. Paranın bir kısmını tedarik eden Zeynelabidin, kalan kısmı yirmi gün içinde teslim edeceğine dair kefiller bulmuştu³⁶.

Andırye ve ortağı Mikel'in olağan ticareti ile fidye ticareti birbiriyle bağlantılı haldeydi. Osman Çelebi b. Habib adlı tüccar ile ticarî alış verişi olan bu iki tüccar, en az dört Müslüman esiri Malta'dan kurtarmıştır. Esirler

²⁹ A.D. Atauz, *age*, s.176 vd.

³⁰ M. Rozen, *age*, s. 40.

³¹ GŞS, nr.190/s.655, 5 Nisan 1663 (26 Ramazan 1073).

³² GŞS, nr.90/s.11.

³³ GŞS, nr.90/s.18, 28 Nisan 1663 (20 Ramazan 1073).

³⁴ GŞS, nr.90/s.36, 1 Haziran 1663 (24 Şevval 1073).

³⁵ GŞS, nr.90/s.17-18, 30 Nisan 1663 (22 Ramazan 1073). Başlangıçta fidye parası ödenmediğinden Andırye bu durumda kefil Mehmet'ten fidye parasını talep etti. Buna dair bk. *aym yer*.

³⁶ R.Erol, *age*, s.2 ve GŞS, nr.90/s.27.

fidye ve tüccarın kârını ödemediklerinden Galata zindanında hapsedilmişlerdir³⁷. Andırye ve Mikel Malta'dan kurtardıkları esirlerden gelecek fidye parasını Osman'ın tahsil etmesi karşılığında Müslüman tüccardan muhtelif ebat ve çeşitte ticari emtia satın almak üzere bir sözleşme imzalamışlardır³⁸.

Tarako veled-i Ulo adlı Maltalı da Müslüman bir esirin İstanbul'a dönmesini sağlayan bir diğer tüccardı. Tarako, Malta'da esir tutulan Arslan'ın ağabeyi ile yaptığı anlaşma uyarınca İstanbul'da esir bulunan Karlo veled-i Malinor'ı Arslan ile takas etmek suretiyle hürriyetine kavuşturmuştu³⁹.

Bir diğer Maltalı esir tüccarı Fernando ve kardeşi Can Betese de bir dönem esirlerin kurtarılmasında etkili olmuşlardır. Galata'da yaşayan bu iki tüccar, bazen esirlerin kendisi ile bazen de yakınları ile anlaşma yaparak esirlerin serbest kalmasını sağlamışlardır. Mesela, daha önce Malta'da esir olan İstanbul Üskübî Mahallesi'nden Mehmed Çelebi b. Mansur, mühtedî arkadaşı Mustafa Kapudan'ın kurtarılması için adı geçen tüccarlar ile anlaşma yapmış, fidye parası ile diğer masrafları bizzat kendisi ödemiştir⁴⁰. Yine Balta Mehmet adlı şahıs, Malta'da esirken Maltalı tüccar Fernando ile bir fidye anlaşması yapmıştır. Kurtulduktan sonra İstanbul'da fidye ve diğer masraflara isabet eden borcunun bir kısmını kapatmış, bir kısmını da havale usulü ile ileride ödeyeceğine dair taahhütte bulunmuştur⁴¹.

3. Fransız Fidy e Tüccarları

Fransız tüccar ve diplomatlarının 17. yüzyılda Osmanlı esirlerinin kurtarılmasındaki rollerine geçmeden evvel Fransa'nın Osmanlı yönetimi ve Malta korsanları ile olan münasebetleri gözden geçirilmelidir. Gerek diplomat gerekse tüccar Fransız vatandaşlarının Müslüman esirlerin kurtarılmasında oynadıkları rolün siyasî, dinî ve iktisadî bakımdan çeşitli nedenleri bulunmaktaydı. Siyasi yönüne bakıldığında 17.yüzyılda Fransa için iki önemli tehlike olan İspanya ve Habsburglara karşı Osmanlı Devleti, en önemli müttefik durumundaydı. İlişkilerin seyrinin sıhhatli bir mecrada

³⁷ GŞS, nr.90/s.41, 7 Haziran 1663 (1 Zilkade 1073).

³⁸ GŞS, nr.90/s.17-18, 25 Nisan 1663 (17 Ramazan 1073).

³⁹ GŞS, nr.90/s.23, 10 Mayıs 1663 (2 Şevval 1073).

⁴⁰ GŞS, nr.104/s.45, 11 Ocak 1669 (8 Şaban 1079).

⁴¹ GŞS, nr.104/s.49, 27 Ocak 1669 (24 Şaban 1079).

yürümesi doğrudan Fransızların işine gelmekteydi⁴². Bu nedenle görünürde Osmanlı yanlısı bir siyaset izleyen Fransa, bir yandan da Malta yönetimi ile ilişkilerini sıcak tutmaya çalışmaktaydı.

Rozen, Katolik Fransa'nın Hristiyanlığın gardiyanları durumundaki Malta Şövalyeleri ile olan bağlarının kuvvetliliğine işaret etmekle birlikte Fransız yönetiminin daha ziyade ekonomik çıkarlarını gözetmesini ön plana çıkarmakta ve Malta korsanlarının her türlü faaliyetinin doğrudan Fransa ekonomisine katkı sağladığına dikkat çekmektedir. Tarikat gemilerinin Fransa'da inşa edilmesinin ekonomik getirileri de göz ardı edilemezdi. Dinî bakımdan Fransa, Osmanlı topraklarında yaşayan Katoliklerin hamisi olduğunu varsaymaktaydı. Fransa'nın şövalyelerle ilgisinin bir diğer nedeni de onların önemli bir kısmının Fransız kökenli olmasıydı. Böylece siyasî, iktisadî ve dinî nedenler birbiri ile bağlantılı bir hale gelmiş bulunmaktaydı⁴³.

Malta'daki Müslüman esirlerin kurtarılmasında en önemli rolü oynayanlar kuşkusuz Fransız tüccarlarıydı. Fidyeye ticareti yoluyla kazanç elde etme amacı güden Fransızlar aynı zamanda Doğu Akdeniz'deki rekabet koşulları içerisinde esir Müslümanların serbest kalmasını sağlayarak Osmanlı Devleti nezdinde ayrıcalıklı bir konum elde etme niyetindeydiler⁴⁴.

Mahkeme kayıtları, Fransız tüccarların esir ticaretinde üstlendikleri rollere dair bilgiler ihtiva etmektedir. Mesela, Fransızların dahil olduğu bir fidye anlaşmasında Fransız tüccar Mikel veled-i Hamili, Malta'da esir bulunan bir Müslümanı 480 kuruş karşılığında kurtaracağına dair esirin ağabeyi ile bir anlaşma yapmıştı⁴⁵.

Fransız tüccarlar esirlerin kurtarılması işinde yeri geldiğinde şirket kurarak birlikte hareket etmekteydi. Fidyeye ticareti ortaklığı olarak nitelendirilebilecek bu durumu anlatan bir belgeden en az dört Fransız müste'menin şirket kurarak fidye ticareti işini yürüttüğü anlaşılmaktadır. Londi

⁴² P. W. Bamfort, "The Knights of Malta and the King of France, 1665-1700", *French Historical Studies*, 3/4, 1964, s. 433.

⁴³ M. Rozen, *age*, s. 19-20.

⁴⁴ Fransa bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun tek Katolik müttefikiydi (M. Rozen, *age*, s. 20 ve Pal Fodor, "Maltese Pirates, Ottoman Captives and French Traders in the Early Seventeenth-Century Mediterranean", *Ransom Slavery along the Ottoman Borders* (ed. Geza David-Pal Fodor), Leiden 2007, s. 232-233).

⁴⁵ *GŞS*, nr.80/s.78, 3 Ağustos 1657 (22 Şevval 1067).

veled-i Panadiyo, Anton veled-i Konilo, Çako veled-i Layzo ve Garaska veled-i Çak adlı Fransızların fidye ticaretinde ortak oldukları yine aynı belgede ifade edilmektedir.⁴⁶

Fransız tüccarlar esirlerin kurtarılması için organize şekilde hareket etmekteydiler. İzmir’de yaşayan Fransız tacir Gaspar veled-i Folt, Malta’da esir olan Hamza, Ali ve Ahmed adlı şahısları fidye karşılığında azat ettirmeyi başarmış ve adı geçen şahısların İstanbul’a ulaşmalarını sağlamıştı. Hürriyete giden yolda süreç şu şekilde gelişmişti: Gaspar’ın Malta’da ticaret amacıyla bulunan ortağı Marçilo veled-i Doris fidyeleri ödeyip esirleri teslim aldıktan sonra derhal Gaspar’a teslim edilmeleri için hali hazırda ve acele olarak bir gemi aramış⁴⁷ fakat Malta’dan İzmir’e hareket edecek bir gemi bulamadığından esirleri yine bir Fransız olan kaptan Madikil veled-i Oryano’nun gemisine bindirmiştir. Esirlerin yolculuğu salimen sona ermiş ve gemi İstanbul’da Yağkapanı İskelesine ulaşmıştır⁴⁸. Bu vesika İzmir-İstanbul-Malta arasında organize olmuş Fransız esir tüccarların ne denli ihtimamlı davrandıklarını gözler önüne sermektedir. Zira, esirler İzmir yerine İstanbul’a gelince Fransızlar derhal Galata kadılığına başvurmuş ve esirlerin sağ olarak İstanbul’a ulaştıklarını resmî makamlara onaylatmışlardı.

Yine İzmir’de ikamet eden bir diğer Fransız tüccar Fransisko veled-i İmirto, Venedik’te esir olan el-Hac Ahmed’in fidyesini kendisi ödeyerek kurtulmasını sağlamıştır. Fransız tüccar fidye parasını daha sonra esirin aynı mahalleden tanıdığı olan Salih Çelebi’den alacağına dair bir mahkeme kararı da çıkartmıştır⁴⁹. Aynı tüccar bu kez başka bir esir için devreye girmiştir. Girit’te esir olan bir Osmanlı’nın fidyesini ödemiş, daha sonra bu parayı muhtemelen esirin bir tanıdığı olan Mehmed Kapudan’dan tahsil etmiştir⁵⁰.

Malta’dan Osmanlı esirlerini fidye karşılığında İstanbul’a getiren ve Galata’da yaşayan Fransız tacir Garaska veled-i Çak⁵¹ fidye anlaşmalarında

⁴⁶ GŞS, nr.113/s.19, 5 Temmuz 1672 (9 Rebiülevvel 1083).

⁴⁷ Fransız fidye tüccarları, işlerin daha kolay yürümesi için adada birer temsilci bulundurmaya adet haline getirmişlerdi (P. Fodor, *agm*, s. 229).

⁴⁸ GŞS, nr.90/s.41, 9 Haziran 1663 (3 Zilkade 1073).

⁴⁹ GŞS, nr.95/s.54, 9 Temmuz 1665 (25 Zilhicce 1085).

⁵⁰ GŞS, nr.95/s.61, 13 Temmuz 1665 (17 Muharrem 1076).

⁵¹ Bu esir tüccarının adı mahkeme kayıtlarında değişik şekillerde yazılmıştır.

bir hayli etkili olup birçok esirin hürriyetine kavuşmasında kilit rol oynamıştı. Bu tüccarla ilgili eldeki en erken kayıt 1671 tarihlidir ve Mehmed Beşe adlı esirin kurtarılması için esire yakınlık derecesi açıklanmayan Mustafa Efendi ile yapılan bir esir tahlisi sözleşmesidir. Anlaşmaya göre, fidye ve kârını peşin alan Garaska, bahsi geçen esiri kurtaracağına dair mahkeme huzurunda söz vermiştir⁵². Ertesi yıl iki esirin kurtarılması için yeni bir anlaşma yapan Garaska, fidye parasını sözleşmeyi imzalayanlardan peşin olarak almıştır⁵³. Takip eden yıllarda Garaska birçok esirin serbest kalması işinde aracılık etmiş ve muhtelif miktarlarda fidye parası karşılığında sözleşmeler imzalamıştır⁵⁴.

Bir diğer Fransız fidye tüccarı ise Anton veled-i Konilo'dur. Bu tüccar Malta'dan birisi kadın olmak üzere üç esirin serbest kalması için fidye ödemesi yapmıştır. Esirler İstanbul'a getirilmiş, hürriyetleri temin edilmiştir. Ancak fidye parası henüz ödenmemiş olacak ki alacaklarının tahsili için bir diğer Fransız müste'men olan Londi'ye vekâlet vermiştir. İlgili vesikadan anlaşılacağı üzere bu tüccar başka esirlerin kurtarılmasında da aracılık yapmıştır. Ayrıca yukarıda söz konusu edilen meşhur esir tüccarı Garaska ile alış verişinin de bulunduğu anlaşılmaktadır⁵⁵.

Vesikalarda adı geçen bir diğer Fransız, Moşigarasko veled-i Garaska'dır. Muhtemelen yukarıda bahsi geçen Garaska'nın oğlu olan bu tüccar da Malta'dan esir tahlisi hususunda girişimlerde bulunmakta ve aracılık yapmaktaydı⁵⁶. Yüzyılın sonlarına doğru yine bir Fransız tüccarın fidye anlaşması yaptığı görülmektedir. Mosi Coğla adlı bu Fransız, Malta'da esir bulunan bir Müslümanı, hem fidye ödeyerek hem de kurtaracağı kişinin esiri

⁵² GŞS, nr.110/s.37, 2 Kasım 1671 (Selh-i Cemaziyelahir 1082).

⁵³ GŞS, nr.110/s.108, 25 Mayıs 1672 (27 Muharrem 1083).

⁵⁴ GŞS, nr.113/s.7, 12 Temmuz 1672 (16 Rebiülevvel 1083); nr.113/s.90, 26 Mart 1673 (7 Zilhice 1083); nr.113/s.108, 14 Haziran 1673 (28 Safer 1084); nr.113/s.124, 21 Temmuz 1672 (25 Rebiülevvel 1083); nr.113/s.154-2 ve 3, 20 Ekim 1672 (27 Cemaziyelahir 1083); nr.113/s.159, 20 Ekim 1673 (9 Receb 1084); nr.113/s.228, 6 Ağustos 1674 (4 Cemaziyellevvel 1085); nr.117/s.124, 18 Ocak 1676 (2 Zilkade 1086); nr.117/s.131, 3 Şubat 1676 (18 Zilkade 1086); nr.117/s.136, 15 Şubat 1676 (Selh-i Zilkade 1086); nr.117/s.136, 9 Şubat 1676 (25 Zilkade 1086).

⁵⁵ GŞS, nr.113/s.19, 5 Temmuz 1672 (9 Rebiülevvel 1083).

⁵⁶ GŞS, nr.113/s.74, 1 Şubat 1673 (13 Şevval 1083) ve nr. 113/s. 76, 13 Şubat 1673 (25 Şevval 1083).

olan bir Maltalıyı azat ettirip Malta'ya göndererek yani mübadele yoluyla bir Hristiyan ve bir Müslümanı esaretten kurtaracaktı⁵⁷.

4. Fransız Diplomatları ve Fidyeye Sözleşmeleri

Osmanlı Devleti'ndeki Avrupalı diplomatik görevlilerin *harbî* memleketlerdeki Müslüman esirleri kurtarmak için aracı olmaları usulüne 16. yüzyılda bile rastlanmaktadır⁵⁸. Bu hususta Venedik ve Floransa baylosu ile konsolosları oldukça aktiftiler. Yine İngiliz elçisi ve elçilik görevlilerinin de Müslüman esirlerin kurtarılmasında diplomatik bententiler nedeniyle çeşitli girişimlerde buldukları zikredilmeye değerdir⁵⁹.

Esirlerin hürriyetlerine kavuşmasında Fransız diplomatlara ayrı bir sayfa açılmalıdır. Zira 16. yüzyılda diğer Avrupa devletlerinin diplomatları gibi Fransız diplomatik görevlileri de esirlerin kurtarılması için bir hayli mesai harcamaktaydılar⁶⁰. Aynı yüzyılın sonlarında İstanbul'da elçi olan François Savory'nin bu konudaki girişimleri Mühimme defterlerinde yer bulacak kadar dikkat çekicidir⁶¹.

Fransız diplomatların bu işi yalnızca diplomatik kaygılarla yapmadıkları ifade edilmelidir. Diplomatların fidye görüşmelerine neden aracılık yaptıklarına dair kuvvetli bir tarihî vakıa muhakkak zikredilmelidir. Öncelikle Fransız misyonu Osmanlı nezdinde diğer Avrupalı devletlere göre diplomatik ve siyasî öncelik elde etmek amacıyla Müslüman esirlerin kurtarılması işine giriştiler. İnsanî yardım düşüncesinin bir sonraki niyet olduğunu eklemek gerekir. Ayrıca aşağıda görüleceği üzere kazanç amaçlı fidye ticareti yapan Fransız diplomatları da mevcuttu.

17. yüzyıla ait mahkeme kayıtlarında yer bulduğu üzere Müslüman esirlerin hürriyetlerini temin etmede Fransız elçilerin aracılık yapmaya devam ettiklerine şahit olunmaktadır. Yukarıda belirtildiği üzere Fransızların Malta korsanları nezdindeki ayrıcalıklı vaziyetleri ve tarikat üzerindeki

⁵⁷ GŞS, nr.160/s.25, 18 Aralık 1693 (19 Rebiülahir 1105).

⁵⁸ P. Fodor, *agm*, s. 224, 12 numaralı dipnot.

⁵⁹ A.Önal, *agm*, s.44-47.

⁶⁰ A.Önal, *agm*, s.45.

⁶¹ M.Z.Köse, *Osmanlı Devleti ve Dubrovnik*, s.27.

büyük etkileri Fransız elçilik görevlilerini esirlerin kurtarılması hususunda avantajlı bir konuma getirmiştir⁶².

Fransız elçilerinin Osmanlı esirlerinin kurtarılmasındaki rollerine işaret eden bir mahkeme tutanağına göre, elçi Jean-François de Gontaut-Biron⁶³ (elçiliği 1607-1611) Livorno'da esir bulunan Kurd Bey adlı esiri 42.560 akçe mukabilinde hürriyetine kavuşturmayı taahhüt etmiştir⁶⁴. Bir diğer elçi Achile de Harlay⁶⁵, Malta'da esir bulunan Mehmed b. Ömer adlı esirin kurtarılması için ağabeyi Ali ile 36.000 akçelik bir sözleşme imzalamıştır. 30.000 akçeyi peşinen alan elçi, kalan 6.000 akçeye esiri kurtarıp yakınlarına teslim ettikten sonra sahip olacaktı⁶⁶. Achile'nin halefi Philippe de Harlay da bir esirin kurtarılmasında pay sahibi olmuştur. Buna göre elçi bir Müslüman esir ile bir Hristiyan esirin mübadele edilmesine aracılık etmiştir⁶⁷. Elçinin aracılık görevi karşılığında herhangi bir ücret alıp almadığı kayıtlı değildir. Yine de riski olan bu işi hiçbir kazanç gözetmeden yapmış olması beklenemez.

İzmir'deki Fransız konsolosu Jean Dupuy da fidye ticareti faaliyetlerinde bulunmaktaydı. Konsolos, fidye ticareti ile alakalı muhasebe defterindeki kayıtlara göre bu işten hayli kazanç sağlamıştı⁶⁸.

5. Dubrovnikli (Ragusalı) Fidye Tüccarları

Dubrovnikli tüccarların fidye ticaretine girmelerinin sebeplerini anlamak için bu şehir devletinin Türkler ve Avrupa devletleri ile olan münasebetlerine kısaca göz atmakta yarar vardır. Zira bu küçük ancak potansiyeli yüksek şehir devletinin tarihi, Yeni Çağ'da Türk ve Avrupa tarihi açısından

⁶² Fransızlarla Malta korsanları arasındaki ilişkiler için bk. P.W. Bamfort, *agm*, s. 429 vd. Malta korsanlarınca yağmalanan Osmanlı gemilerindeki Fransızlara ait mallar ekseriyetle Fransızlara iade edilmekteydi (P. Cassar, "The Maltese Corsairs and the Order of St. John of Jerusalem", *the Catholic Historical Review*, 46/2, 1960, s. 148).

⁶³ Belgede *Colen veled-i Fotna* olarak yazılmıştır.

⁶⁴ GŞS, nr.191/s.124, 20 Mayıs 1608 (4 Safer 1017).

⁶⁵ Belgede *Ekile veled-i Tehreles* olarak geçmektedir.

⁶⁶ GŞS, nr.36/s.109, 21 Temmuz 1611 (10 Cemaziyelevvel 1020).

⁶⁷ GŞS, nr.53/s.34, 6 Mayıs 1624 (18 Receb 1033).

⁶⁸ Bk. P. Fodor, *agm*, s.221 vd.

göz ardı edilemeyecek derecede etkili sonuçlar doğuran gelişmelerle doludur. Öyleyse bu şehir devletinin Türkler ve Avrupalılar açısından taşıdığı önem vurgulanmalıdır.

Dubrovnik birçok bakımdan Türkler açısından önemliydi. Diplomasıyı ve uluslararası ilişkileri en az Venedikliler kadar iyi bilen Dubrovnikliler, birçok bakımdan (ticarî, siyasî ve askerî) bağımlı oldukları Osmanlılara Avrupa ahvali hakkında bilgi sağlamıştır. Şehir yönetimi, insan, hammadde, bilgi ve işgücü temini konusunda Osmanlıların emir ve taleplerini geri çevirmemiştir. Mesela, gemi üretim teknolojisinde bir hayli ileri durumda olan Dubrovnik, Osmanlıların uzman personel isteklerine genelde olumlu cevap vermiştir. Türklerin Venedik’le yaptıkları savaşlarda Osmanlıların ticari anlamda alternatif olarak kullandıkları liman daima Dubrovnik limanı olmuştur⁶⁹. Bunun karşılığında 14. yüzyıldan itibaren Osmanlılara haraç ödeyen şehir, bu süreçte kendisinin en büyük rakibi olan Venedik’e karşı Osmanlıların koruma şemsiyesi altında kalmıştır. Osmanlı padişahlarının ihsan ettikleri ahidnâmeler sayesinde bu muhafaza kalkanını dilediği şekilde kullanmıştır. Böylece yalnızca mevcudiyetini devam ettirmekle kalmamış, aynı zamanda iktisaden de zenginleşmiştir⁷⁰.

Dubrovnik’in Osmanlıların çıkarlarını gözeterek yaptığı iş hiçbir zaman tek taraflı değildi. Şehir yönetimi, Avrupa ile olan münasebetlerinde faydalanacağı alanları göz ardı edemezdi. Siyasî, iktisadî ve diplomatik hedefleri bakımından yalnız Doğu’ya değil Batı’ya da dayanmak zorunda olduğunun farkındaydı⁷¹. Bazı araştırmacılara göre iki taraflı casusluk olarak değerlendirilebilecek olan bu vaziyet, Dubrovnik’e özgür hareket etme alanı

⁶⁹ Bu hususta bk. Metin Ziya Köse, “Ticaret ve Diploması: Galata’da Dubrovnikliler (1600-1700)”, *Cihannüma: Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 2/2, İzmir 2016, s.75-94.

⁷⁰ Zdenko Zlatar, *Dubrovnik’s Merchants and Capital in the Ottoman Empire*, İstanbul 2011, s.101.

⁷¹ Bu durumun farkında olan Osmanlı yönetimi, Dubrovnik idaresine zaman zaman baskı yapmaktaydı (Emrah Safa Gürkan, *Sultanın Casusları 16. Yüzyılda İstihbarat, Sabotaj ve Rüşvet Ağları*, İstanbul 2017, s.253).

sağladı⁷². Ancak bu iki yönlü siyaset, “sınırdaki” Dubrovnik’i bilhassa Hristiyan dünyadaki Venedik propagandası yüzünden olumsuz etkiledi⁷³.

Şehir yönetiminin uygulamak zorunda olduğu bu ikili siyasetin en önemli nedeni, Ragusa’nın uluslararası ticarete oynadığı rol ile ilgilidir. Şehir ve Ragusa limanı Batı’nın mallarının doğuya getirildiği, Doğu’ya ait hammaddelerin ise Batı’ya ulaştırıldığı bir transit merkez olma özelliğine sahipti⁷⁴. Bu bakımdan Ragusa’nın Osmanlı ve Batı dünyası arasındaki konumu O’nu arabulucu rolü üstlenmeye götürdü⁷⁵.

Dubrovnik’in esirlerin hürriyetlerine kavuşmasındaki rolü, şehrin şartlara göre aldığı konuma uygun olarak yine çift yönlüydü. Şehir yönetimi hem Hristiyan ve Yahudi hem de Müslüman esirlerin kurtarılmasında önemli rol oynamaktaydı⁷⁶. Mesela, daha 15. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlıların elindeki Hristiyan esirlerin kurtarılması amacıyla Avrupalı devletlerin Dubrovnik temsilcilerinden yardım istediği görülmektedir⁷⁷. Dubrovnikli tüccarlar da Müslümanların elinde bulunan Hristiyan esirleri hürriyetlerine kavuşturmada aracılık etmekteydiler⁷⁸. Dubrovnik Osmanlılarla mücadele edip kaybeden Hristiyanların sığındığı ve korunduğu bir yer durumundaydı⁷⁹. 16. yüzyılda bilhassa Dubrovnikli Yahudiler ve Yahudi diplomatlar esir birçoğ Hristiyan ve Yahudi’nin fidye yolu ile kurtarılmasını

⁷² Vesna Miović, *Dubrovačka diplomacija u Istanbulu*, Zagreb-Dubrovnik 2003, s.9-20, 127-140.

⁷³ Lovro Kunčević, “The Rhetoric of the Frontier of Christendom in the Diplomacy of Renaissance Ragusa (Dubrovnik)”, *Dubrovnik Annals*, 17, 2013, s.38.

⁷⁴ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1300-1600*, I, İstanbul 2000, s.311.

⁷⁵ Vesna Miović, “History of the Ottoman Documents in the State Archives of Dubrovnik (Ragusa), *Perspectives on Ottoman Studies Papers from the 18th Symposium of the International Committee of Pre-Ottoman and Ottoman Studies (CIEPO)*, Berlin 2010, s.857.

⁷⁶ M. Orfali, *agm*, s.23.

⁷⁷ L. Kunčević, *agm*, s.55.

⁷⁸ Tunus’ta esir düşen ve bir Dubrovnikli tüccar olan Nicolo Prodanelli vasıtası ile esaretten kurtulan, Milanolu şövalye ve daha sonra İspanya kralının resmi temsilcisi olan Giovanni Margliani hakkında bk. Fernand Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, II, İstanbul 1990, s.337.

⁷⁹ Lovro Kunčević, *The Myth of Ragusa: Discourses on Civic Identity in an Adriatic City-State (1350-1600)*, Central European University (Basılmamış Doktora Tezi), 2012, s.182 vd.

sağladılar⁸⁰. Bu iki rakip dünya arasında arabulucu rolü Dubrovnik için biçilmiş kaftandı.

Yukarıda bahsedilen çift yönlü siyasetin bir gereği olarak bilhassa Katolik Hristiyan devletlere esir düşen ve kurtarılmayı bekleyen Müslümanların Osmanlı ülkesine getirilmesinde de Ragusalı tüccarlar arabuluculuk yaptı. Tıpkı Fransız diplomat ve tüccarların Osmanlı esirlerinin fidye karşılığında kurtarılmasında oynadıkları rol gibi bir görev üstlendi. Esasında bu şehir devletinin yönetim anlayışına göre insan özgürlüğü her şeyin üstündeydi ve her kim olursa olsun özgür kalmalıydı⁸¹. Bunun yanısıra Ragusa, esirlerin serbest kalmasında bir değişim merkezi görevi üstlendiğinden Hristiyan ve Müslüman esirlerin takası burada gerçekleşirdi⁸².

Bundan dolayı Akdeniz'deki Müslüman esirler için Ragusa'nın girişimleri sonuçsuz kalmamaktaydı. Fidyeye ticareti yapan Ragusalı tüccarlar *darü'l-harb*teki Müslüman esirlerin kurtarılması için yaptıkları fidye anlaşmaları vasıtasıyla azımsanmayacak ölçüde kazanç elde etmekteydi. Bu nedenle yalnızca İstanbul'da değil Ragusa'da da fidye ticareti yapan Ragusalılar bulunmaktaydı. Ancak Osmanlılar ile siyasi bir gereklilik olarak yürütülen dostane münasebetlerine rağmen kendi esir pazarlarında Müslüman esirlerin satılmasına engel olamayan Ragusa idaresi, zaman zaman zor durumda kalmaktaydı⁸³.

Galata mahkemesi defterleri diğer Avrupalılar gibi Ragusalı fidye tüccarları hakkında da muhtelif kayıtlar ihtiva etmektedir. Mesela, Pavli veledi Nikola adlı Ragusalı tüccarın Müslüman esirlerin kurtarılmasında üstlendiği role istinaden bir fidye tüccarı olarak değerlendirilmesi gerekir. Onunla ilgili kayıtlar incelendiğinde müdahil olduğu fidye işlerinde bir hayli etkili olduğu görülmektedir. Adının geçtiği bir fidye anlaşmasında Kasımpaşa'da Küçük Piyale Paşa Mahallesi'nden Ahmed Beşe ibn-i Abdullah, Pavli'ye 15.000 akçe borç vermişti. Ahmed'e yakınlık derecesi belirtilmeyen el-Hac Nasuh adlı kişinin yeğeni Mahmud, Büyük Anapoli'de esir durumdaydı ve

⁸⁰ M. Orfali, *agm*, s.14-31.

⁸¹ M. Orfali, *agm*, s.22.

⁸² A.Önal, *agm*, s.45.

⁸³ Özlem Kumrular, "Kurtlar Sofrasında Bir Cambaz: Şehir-Devlet Ragusa", *Türk Tarihinde Balkanlar* (ed. Zeynep İskefiyeli-M. Bilal Çelik-Serkan Yazıcı), Sakarya 2013, s.465.

kurtuluş fidyesi 15.000 akçeydi. Ragusalı tüccar bir sene içerisinde Mahmud'u esaretten kurtaracak, karşılığında ise Ahmet Beşe'ye olan borcu silinecekti⁸⁴. Belge esirin kurtarılıp kurtarılmadığına dair bir bilgi vermemektedir.

Pavli, Kasımpaşa'da Sururi Efendi Mahallesi'nden Osman b. el-Hac Mahmud adlı şahsın Messina'da esir olan kardeşini altı ay içerisinde "bahasını" ödeyerek kurtaracağına dair bir anlaşma daha yaptı. Sözleşmenin miktarı 9.000 akçe olarak belirlendi. Pavli'nin önceden yaptığı alışveriş nedeniyle Osman'a aynı miktarda borcu bulunmaktaydı⁸⁵. Böylece Pavli bahsi geçen ticarî ilişkiden kaynaklanan borcunu ödemek amacıyla Osman'ın esir kardeşini kurtarmayı taahhüt etti. Gerçekten de Pavli, Mustafa'yı kurtarmayı başarmıştı. Bir *efrenc* olan Ciliyo ise taraflar arasında kefil olmuştu⁸⁶.

Bir diğer kayıta ise *Düka France*'de (Floransa) esir düşen ve yine Pavli tarafından kurtarılan Süleyman Yazıcı b. Ahmed'in hikayesi anlatılmaktadır. Mahkeme kaydına göre Süleyman, sonradan Boğdan beyi olacak Gaspar ile bir anlaşma yapmış ve kendisini kurtarması için ailesi Gaspar'a 250 altın teslim etmişti⁸⁷. Ancak Gaspar Boğdan Beyi seçilince sözleşme şartını yerine getirmemişti. Pavli, Floransa'da Süleyman ile 30.000 akçe karşılığında yeni bir fidye anlaşması yapmıştı. Süleyman nihayet esaretten kurtulmuş ve İstanbul'a gelmişti. Aralarında yeni bir sözleşme imzalanmıştı. Buna göre Süleyman'ın Gaspar'da olan parasını Pavli havale yoluyla alacaktı⁸⁸.

Önceki anlaşmalarında olduğu gibi bu anlaşmada da dikkat çeken husus, Pavli'nin fidye ticaretinde uzmanlaşmış olması ve onun Müslüman esirlerin bulunduğu yerlere bizzat giderek münasebet kurmasıdır. Bir vesikada geçen "...*mezbûr Pavli userâ-yı müslimîni tahlis için zıkr olunan Düka France'ye geldikde...*" ifadesi bunu doğrulamaktadır. Vurgulanması gereken bir diğer durum ise esirlerin kurtarılması için ödenmesi zorunlu olan fidyeyi

⁸⁴ GŞS, nr.45/s.35,1028 (1619)

⁸⁵ GŞS, nr.45/s.44, 25 Nisan 1619 (10 Cemaziyelevel 1028).

⁸⁶ GŞS, nr.50/s.25, 24 Ocak 1621 (Evail-i Rebiülevvel 1030).

⁸⁷ Gratyani olarak da bilinen Gaspar, Hotin kalesini Lehlilere teslim ederek Osmanlılara isyan etmişti. 1620'de Özi beylerberi İskender Paşa'nın Yaş'ta Lehlileri yendiği esnada Gaspar da bir köylü tarafından öldürülmüştü. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, Ankara 1988, s.129, 132.

⁸⁸ GŞS, nr.49/s.44, 9 Ekim 1619 (Evahir-i Şevval 1028)

esir yakınlarına olan borçlarından ötürü başlangıçta Pavli'nin karşılamaşdır.

Bir diğer Dubrovnikli fidye tüccarı ise Anton veled-i Teyrani'dir. Bu tüccar, Akdeniz'de esir düşen gemi reisi Süleyman'ı 967 kuruş ödeyerek özgürlüğüne kavuşturmuştur. Ancak Süleyman *darü'l-islama* geldikten sonra kaçmıştır. Bir müddet sonra Anton'un vekili olan İstefani, Süleyman'ı bulmuş ve dava açmıştır. Süleyman esirlikten kurtarıldığını kabul etmiş, yalnız borcunun 967 kuruş değil, 750 kuruş olduğunu beyan etmiştir. Lakin İstefani fidyenin 967 kuruş olduğunda ısrar etmiş ve şahit bulmak için mahkemeden mühlet istemiştir. Mahkeme, bu isteği kabul ettiği gibi öncelikle 750 kuruşun İstefani'ye ödenmesini karara bağlamıştır⁸⁹.

III. Fidy e Sözleşmelerinin Özellikleri

Galata mahkemesi defterleri 17. yüzyıl boyunca Osmanlı esirlerinin yakınları ile Avrupalı fidye tüccarları arasında yapılan fidye sözleşmelerine dair hatırı sayılır derecede kayıt ihtiva etmektedir⁹⁰. Bunlar sayesinde esirlerin kendileri ya da yakınları ile Avrupalı tüccarlar arasında yapılan sözleşmelerin içeriklerini tahlil edebilmek mümkün olmaktadır.

Sözleşme örnekleri incelendiğinde anlaşmaların hemen tamamına yakınının aynı usulde hazırlanmış olduğu görülmektedir. Buna göre esir yakını ile esiri kurtaracak fidye tüccarı mahkemede bir araya gelmekteydi⁹¹. Esirin kurtarılmasını isteyen kişinin esire olan yakınlığı belirtilmekteydi. Esirin Avrupa'da nerede ve kimin elinde bulunduğu açıklanmaktaydı. Fidy e miktarı belirtildikten sonra esiri kurtaracak fidye tüccarının iş e talip olduğu kaydedilmekteydi. Fidyenin tamamının veya bir kısmının peşin olarak alındığı beyan edilmekteydi. Bazen fidye parasının alındığına kefil olanların adları da yazılmaktaydı⁹². Bazı fidye vakalarında fidye parasını kefillerin

⁸⁹ GŞS, nr.142/s.112, 20 Ekim 1678 (4 Ramazan 1089).

⁹⁰ Bu kayıtlar için bk. M.Z. Köse, "Esaret ve Fidy e...", s.331-347.

⁹¹ Bazen taraflardan birini vekillerinin temsil ettiği de olurdu. Mesela, bir esirin kurtarılması için yapılan fidye sözleşmesinde Fransız elçisi Achille de Harlay'a tercüman Liyor veled-i Domeniko vekillik yapmıştı.[GŞS, nr.36/s.109, 21 Temmuz 1611 (10 Cemaziyelevvel 1020)].

⁹² Bir kefillik kaydı için bk. GŞS, nr.60/s.82, 20 Şubat 1640 (27 Şevval 1049).

karşılacağı kaydedilmekteydi⁹³. Ayrıca esirin ne kadar zamanda kurtarılacağı beyan edilmekteydi. Akabinde hangi şartlarda paranın iade edileceği ya da esir tüccarında kalacağı hususundaki görüş belirtilmekteydi. Böylece esir teslim alınmadan ölürse, fidye parasının sahibine iadesi garanti altına alınmaktaydı. Eğer esir *dârü'l-islâma* girildikten sonra ölmüşse ya da kendi isteği ile dönmemişse fidye parasının esir tüccarında kalacağı ifade edilmekteydi.

IV. Fidy e Temini

Bir Osmanlı fidye kuruluşundan bahsetmek mümkün olmadığından fidye paraları genellikle esirin kendisi, aile, akraba ve yakınları tarafından tedarik edilmişti. Bu hususta mahkeme kayıtlarına yansıyan birçok örnek bulunmaktadır⁹⁴. Avrupalı tüccarlarla fidye anlaşmaları tamamen şahsî olarak yapılmıştır. Fidyenin tahsil edilmesi, Avrupalı fidye tüccarları açısından önemliydi. Çünkü birçok örnekte görüldüğü üzere tüccarlar bir nevi kredi açıp fidye parasını kendileri ödemiş, daha sonra peşin veya vadeli olmak üzere esir yakınlarından almışlardır⁹⁵. Bazen önceden kararlaştırılan miktar ve para cinsi yerine kadı huzurunda yeni bir meblağ ve para cinsi anlaşması da yapılabilmektedir⁹⁶. Esirin kurtarılması gerçekleştiğinden sonra eğer peşin ödeme için anlaşma yapılmışsa alacaklarını ilgililerden talep etmişlerdir. Bütün bu süreçleri mahkeme hücceti olarak yasallaştırmışlardır.

İlk dönem İslam devletlerinin bazılarında nadiren de olsa fidye fonları bulunmaktaydı. Oysaki Osmanlılar da dâhil olmak üzere çağdaşı İslam devletlerinde fidye ödeme işlevi gören bir kuruluş mevcut değildi⁹⁷. Buna

⁹³ GŞS, nr.90/s.17-18, 30 Nisan 1663 (22 Ramazan 1073).

⁹⁴ Bu konuda bk. M.Z. Köse, "Esaret ve Fidy e...", s.348. Mahkeme tutanaklarında bazen fidye parasını tedarik eden şahsın yakınlık derecesi açıklanmamaktaydı. Mesela Malta'da esir tutulan Ebubekir Efendi'nin fidy esini ödeyen Mehmed Beşe'nin yakınlık derecesi belirtilmemiştir (R. Erol, *age*, s.14., 22 Mayıs 1663 (14 Şevval 1073)).

⁹⁵ Bir peşin ödeme anlaşması için bk. GŞS, nr.113/s.108, 14 Haziran 1673 (28 Safer 1084). Vadeli ödeme anlaşması için bk. GŞS, nr.60/s.82, 20 Şubat 1640 (27 Şevval 1049).

⁹⁶ Böyle bir esir sözleşmesi örneği için bk. GŞS, nr.104/s.45, 11 Ocak 1669 (8 Şaban 1079).

⁹⁷ Osmanlıların bu tür bir kurumu işler hale getirmemesinin arka planında büyük bir devlet olma düşüncesinin yattığına dair bk. M. Rozen, *age*, s. 70.

mukabil Avrupa'da bilhassa fidye bulmada çok iyi organize olmuş, Müslüman ülkelerdeki Hristiyan esirleri geri getirmek için çalışan esir kurtarma teşkilatları bulunuyordu⁹⁸. Benzer şekilde Yahudiler de bir dinî dayanışma ruhu içerisinde fidye fonları oluşturarak esir edilen Yahudileri kurtarma amacını gütmekteydiler⁹⁹.

Resmi bir fidye kuruluşu bulunmamasına rağmen Osmanlı Devleti'nin esirlerle ilgisinin daha çok önemli bir devlet görevlisinin kurtarılması ya da tanınmış şahısların akrabalarının teslim alınması ile sınırlı olduğu görüşü ihtiyatla karşılanmalıdır¹⁰⁰. Zira Kumrular'a göre, fidye yoluyla kurtarılacak Müslüman esirlerin durumuyla Osmanlı yönetimi bizzat meşgul olmaktadır¹⁰¹. Bu meşguliyetin derecesini ve niceliğini açığa çıkaracak resmi yazışmaların varlığı Osmanlı yönetiminin bu konuda nasıl ciddiyetle çalıştığını da ortaya koymaktadır¹⁰².

Her nasılsa satır aralarında kaybolmuş gibi duran diğer bazı örnekler de devletin bu husustaki ilgisine dair fikir vermektedir. Mesela, Macuncuzâde Mustafa Efendi'nin tuttuğu günlüğe göre kendisi, 1597 Nisan'ında Kıbrıs'ta Baf kadılığına atandı. Görev yerine ulaşmadan Malta korsanlarınca esir edildi. 1599 yılının Ocak ayına kadar burada esir tutulan kadı, Malta'da yirmi aydan fazla kaldı. Macuncuzâde'nin fidyesi Mora Beyi tarafından ödendi¹⁰³. Bir diğer eserde Osmanlı hanedan kadınlarının bilhassa kadın esirleri kurtarmada aktif rol oynadıkları ifade edilmektedir¹⁰⁴. Bir başka

⁹⁸ Özlem Kumrular, *İslam Korkusu*, İstanbul 2012, s. 279 vd.; M. Rozen, *age*, s. 71 vd.

⁹⁹ Rozen, *age*, s. 33 vd.

¹⁰⁰ Fodor, *agm*, s. 228. Esir edilen bir subaşı ile bir yayabaşının kurtarılması için Osmanlı yönetiminin Dubrovnik'te esir takası girişimi için bk. BOA, *Mühimme Zeyli Defterleri*, nr. 2, s.33/79 ve 118/340.

¹⁰¹ Ö.Kumrular, *agm*, s.465.

¹⁰² A.Önal, *agm*, s.47. Firengistan'da esir edilen Osmanlıların kurtarılması için görevlendirilen bir Venedikli tüccara her türlü yardımın yapılmasını emreden bir hüküm için bk. BOA, *D.EC*, 13/1, s.63/287, 25 Mayıs 1609 (20 Safer 1018).

¹⁰³ Cemil Çiftçi, *Malta Esirleri/Macuncuzade Mustafa Efendi*, İstanbul 1996; *İsmet Parmaksızoğlu*, "Bir Türk Kadısının Esaret Hatıraları", *Tarih Dergisi*, V, İstanbul 1953, s. 77–84.

¹⁰⁴ Leslie Pierce, *Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlık*, İstanbul 1996, s. 279, 312, 314. Nurbanu Sultan'ın Sicilya'da bulunan bir Osmanlı esiri için Venedik Balyosu Paolo Contarini'den yardım istemesine dair bk. S.A. Skilleter,

ise 18. yüzyıl başlarında sıradan bir esirin Venedik'ten kurtarılmasına aracılık eden dönemin sadrazamından övgüyle bahsedilmektedir¹⁰⁵.

Yine de yukarıdaki örnekler kurumsal bir oluşum olarak değerlendirilemez. Bu eksikliğe rağmen bir nevi dinî ve insanî dayanışma unsuru olarak nitelendirilecek Müslüman girişimlerinin varlığına işaret eden kayıtlar tümünden yok değildir. Yardımseverliğe ve dayanışmaya dair misaller az olsa da Hristiyan dünyada esir edilen bir dindaşın içinde bulunduğu vahim vaziyetin hür bir Müslüman için hassasiyet gösterilmesi gereken bir yanı her zaman bulunmaktaydı. Eski bir tutsağın Malta'da esir olan bir arkadaşını kurtarması doğrudan bu dayanışma duygusu ile yakından alakalıdır¹⁰⁶.

Bu tarz sözleşmelere dair kayıtlar incelendiğinde aralarında akrabalık ilişkisi bulunmayan, aynı mahalleden ya da yukarıdaki örnekte olduğu gibi esirken tanışıklığı olan insanların esirlikten kurtarılmaları için girişimde bulunmaları nasıl izah edilmelidir? Bu durum ancak bir insanî ve dinî dayanışma örneği olarak kabul edilebilir¹⁰⁷.

V. Fidy e Tüccarlarının Kazancı

Fidy e tüccarlarının yaptıkları işin zorluğuna binaen kazançlarının iyi olması gerekirdi. Esir kurtarma sözleşmelerinin çoğu ne yazık ki tüccarların

"The Letters of the Venetian 'Sultana' Nur Banu and Her Kira to Venice", *Studia Turcologica Memoriae Alexii Bombaci Dicata*, Napoli 1982, s.521.

¹⁰⁵ Güner Doğan, "Osmanlı-Venedik İlişkilerinde Bir "Tüccarın" (Abdurrahman Çelebi) Dünyası (1701-1702): Esaret, Çaresizlik ve Özgürlük", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 29/1, Ankara 2012, s. 95-108

¹⁰⁶ Daha önce Malta'da esir olan İstanbul Üskübî Mahallesi'nden Mehmed Çelebi b. Mansur, mühtedi arkadaşı Mustafa Kapudan'ın kurtarılması için Maltalı iki esir tüccarı ile anlaşma yapmış, fidye parası ile diğer ödenmesi gereken ücretleri bizzat kendisi ödemiştir (*GŞS*, nr.104/s.45, 11 Ocak 1669 (8 Şaban 1079)).

¹⁰⁷ Nitekim aşağıdaki örnek bu açıdan değerlendirilebilir. Fransız kaptan Canrican, Venedik'te 900 kuruşluk fidyeyi ödeyip sefine sahibi Hasan Reis adlı esiri demir zincirden kurtarmıştır. Hasan aciz durumda olduğundan fidye parasını kaptana ödeyememişti. Galata'da Alacamescid sakinlerinden birkaç kişi Hasan Reis'in haline acımış ve ödeme yapacak gücü olmadığını mahkemede kadıya anlatmışlardı. 900 kuruşun 400 kuruşunu Hasan adına ödemeyi taahhüt etmişler, Fransız ise geri kalan 500 kuruştan vazgeçtiğini beyan etmiştir (*GŞS*, nr.138/s.78, 20 Mart 1687 (6 Cemaziyelevvel 1098)).

ne kadar kazandıklarına dair bilgi vermemektedir. Fidyeye anlaşmaları çoğunlukla fidye, *navlun*, *tüccarın kârı*, *kapu harcı* gibi harcama kalemleri göz önünde bulundurularak topluca hesaplanmaktaydı¹⁰⁸.

Bazı vesikalarda bunun aksine tüccarın fidye haricinde ne kadar kazanacağına dair miktarlar tesadüfen belirtilmektedir. Örneğin Fransız tüccar Mikel, Malta'dan kurtaracağı bir esir için 400 kuruşluk bir fidye ödemesi yapacaktı. Tüccar, esiri taşıma ve esirin İstanbul'daki masraflarını karşılamak üzere ayrıca 80 kuruş talep etmekteydi. Böylece taraflar arasında toplamda 480 kuruşluk bir anlaşma yapılmıştır¹⁰⁹. Eğer son iki kalem için 80 kuruş yeterli olursa ve para artarsa geri kalanı Mikel'in olacaktı. Bu örnekten hareketle fidye parasının 1/6'si tüccar payı olarak hesaplanmış olmalıydı. Gerçekten bir diğer fidye sözleşmesinde 400 kuruşluk fidyenin yanında tüccara ait olan miktar yine 80 kuruş olarak kayıt altına alınmıştır¹¹⁰.

Ancak bu oranı her anlaşmaya uygulamak mümkün görünmemektedir. Zira, bir kadının esirlikten kurtarılması için ödenecek fidye her türlü masrafla birlikte 200 kuruş iken, kazanç yalnızca 17 kuruş üzerinden hesaplanmıştı¹¹¹. Bir başka işlemde fidye parası 300 kuruş, kazanç ise 15 kuruştur¹¹². Diğer bir sözleşmede ise fidye diğer masraflarla birlikte 425 kuruş olmuştur. Ancak sözleşme 445 kuruş hesabı üzerinden yapılmıştır¹¹³. Yani 20 kuruşluk bir kazanç hesaplanmıştır.

S o n u ç

XVII. yüzyılda Akdeniz'e kıyısı olan neredeyse bütün devletler için büyük bir sorun teşkil eden korsanlık, Osmanlılar açısından da mühim sonuçlar doğurmuştur. Müslüman korsanlara karşı Hristiyan dünyanın ileri karakolu durumundaki Malta ve Toskanalı korsanlar bilhassa Doğu Akdeniz'de çoğu kez Osmanlı sivil gemilerine saldırarak birçok Osmanlı'yı esir etmiştir.

¹⁰⁸ Harcama kalemlerini ayrı ayrı veren ve toplam ödeme miktarını gösteren bir kayıt için bk. GŞS, nr.104/s. 45, 25 Eylül 1678 (8 Şaban 1089).

¹⁰⁹ GŞS, nr.80/s.78, 3 Ağustos 1657 (22 Şevval 1067).

¹¹⁰ GŞS, nr.95/s.61, 13 Temmuz 1665 (17 Muharrem 1076).

¹¹¹ GŞS, nr.113/s.154-2, 20 Ekim 1672 (27 Cemaziyelahir 1083).

¹¹² GŞS, nr.113/s.154-3, 20 Ekim 1672 (27 Cemaziyelahir 1083).

¹¹³ GŞS, nr.117/s.131, 3 Şubat 1676 (18 Zilkade 1086).

Osmanlı yönetiminin kurumsal teşebbüslerinden daha ziyade ferdi girişimler yoluyla esirler fidye karşılığında kurtarılmaya çalışılmıştır. Esir yakınları fidye tedarik ederek esaretten kurtarma süreçlerinde daha aktif rol almıştır. Etkin olan bir diğer taraf elbette ki Avrupalı fidye tüccarları ile diplomatları olmuştur. Mesela Fransızlar çıkarlarına uygun düştüğünden Osmanlılarla olan münasebetlerin devamı için dönemin uluslararası sistemini de gözeterek esirlerin kendileriyle ya da yakınlarıyla fidye sözleşmeleri yapmıştır. Dubrovnikli tüccarlar ise bir dünyanın iki ayrı yarısı olarak kabul edilen Doğu-Batı sınırında arabulucu rollerinin etkisiyle fidye sözleşmelerinde taraf olmuştur. Yine Osmanlılarla bazen barış bazen de savaş durumunda olan Venedik idaresinin beklentilerine uygun olarak Venedikli aracı tüccarlar da başkente getirilmesindeki süreçlerde yer almayı başarmıştır. En dikkat çekici kesim ise Maltalı fidye tüccarlarıdır. Osmanlılarla sürekli savaş halinde olmasına rağmen bu ada devletinin tüccar temsilcileri, esirler için aracılık yapmaktan geri kalmamıştır. Onlar için esirler önemli bir kazanç kapısı olduğundan iki yönlü durum söz konusudur. Bir manada Malta idaresi için insan, ticari meta hüviyetindedir.

Sonuç olarak fidye ticareti sadece siyasî ve diplomatik beklentilerle yapılmamıştır. Fidye tüccarı olmak hem prestij hem de iyi para kazanma yollarından biri olmuştur. Nitekim fidye antlaşmalarındaki meblağlar bu durumu kanıtlar niteliktedir. Esaret altındaki Osmanlı reayasından bazıları Avrupalı arabulucular sayesinde hürriyetlerini elde etme şansına sahip olabilmıştır. Avrupalı tüccarlar ve diplomatlar fidye anlaşmaları imzalayarak Osmanlı esirleri için hürriyet kapısının aralanmasına aracılık etmişlerdir. Netice itibarıyla fidye tüccarları Akdeniz'de süren amansız mücadelenin kurbanları olan esirler için çoğu zaman tek kurtarıcı olmuşlardır.

KAYNAKÇA

Galata Şer'iyye Sicilleri (GŞS), nr.9, 36, 45,49, 50, 53, 60, 80, 90, 95, 104, 110, 113, 117, 138, 142, 160, 185, 190, 191.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Düvel-i Ecnebiye Defterleri*, nr.13/1.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Mühimme Zeyli Defterleri*, nr. 2.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Kamil Kepeci*, nr. 87.

ACIPINAR, Mikail, *Osmanlı İmparatorluğu ve Floransa Akdeniz'de Diplomasi, Ticaret ve Korsanlık 1453-1599*, İstanbul 2016.

- ACIPINAR, Mikail, “Güney Anadolu Kıyılarında Hristiyan Korsanlar”, *Gazi Akademik Bakış*, 11/21, Ankara 2017, s.183-208.
- ACIPINAR, Mikail, “Floransalılara Esir Düşen Erdoğan Oğlu Hamza’ya Yazılan Türkçe Bir Mektup (1576)”, *Erdem*, 66, Ankara 2014, s.5-18.
- ATAUZ, Ayşe Devrim, *Eight Thousand Years of Maltese Maritime History: Trade, Piracy and Naval Warfare in the Central Mediterranean*, University Press of Florida, Gainesville 2008.
- BAMFORT, P. W., “The Knights of Malta and the King of France, 1665-1700”, *French Historical Studies*, 3/4, 1964, s. 429-453.
- BOSTAN, İdris, *Adriyatik’te Korsanlık: Osmanlılar, Uskoklar, Venedikliler 1575-1625*, İstanbul 2009.
- BONO, S., “Yeniçağ’da İtalya’da Türk-Müslüman Tutsaklar”, *Erdem*, 3/9, Ankara 1987, s. 837-848.
- BRAUDEL, Fernand, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, II, İstanbul 1990.
- CASSAR, P., “The Maltese Corsairs and the Order of St. John of Jerusalem”, *the Catholic Historical Review*, 46/2, 1960, s. 137-156.
- ÇİFTÇİ, Cemil, *Malta Esirleri/Macuncuzade Mustafa Efendi*, İstanbul 1996.
- DOĞAN, Güner, “Osmanlı-Venedik İlişkilerinde Bir “Tüccarın” (Abdurrahman Çelebi) Dünyası (1701-1702): Esaret, Çaresizlik ve Özgürlük”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 29/1, Ankara 2012, s. 95-108.
- DURSTELER, Eric R., *İstanbul’daki Venedikliler: Yeniçağ Başlarında Akdeniz’de Millet, Kimlik ve Bir Arada Varoluş*, İstanbul 2012.
- EROL, Rasim, vd. (haz.), *İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 12 Numaralı Sicil*, İstanbul 2010.
- FODOR, P., “Maltese Pirates, Ottoman Captives and French Traders in the Early Seventeenth-Century Mediterranean”, *Ransom Slavery along the Ottoman Borders* (ed.Geza David-Pal Fodor), Leiden 2007, s.221-237.
- GEMİGNANI, Marco, “The Navies of the Medici: The Florentine Navy and the Navy of the Sacred Military Order of St. Stephen”, *War at Sea in the Middle Ages and the Renaissance*, Woodbridge 2003, s.169-186.
- GREENE, Molly, *Catholic Pirates and Greek Merchants: A Maritime History of the Mediterranean*, Peinceton 2010
- GÜRKAN, Emrah Safa, *Sultanın Casusları 16. Yüzyılda İstihbarat, Sabotaj ve Rüşvet Ağları*, İstanbul 2017.

- GÜRKAN, Emrah Safa, “Batı Akdeniz’de Osmanlı Korsanlığı ve Gaza Meselesi”, *Kebikeç*, 33, İstanbul 2012, s.173-204.
- İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1300-1600*, I, İstanbul 2000.
- KÖSE, Metin Ziya, “Esaret ve Fidyeye: Akdeniz’de Osmanlı Esirleri (1600-1700)”, *Cappadocia Journal of History and Social Science*, 9, 2017, s.331-347.
- KÖSE, Metin Ziya, “Yeniçağ’da Akdeniz ve Avrupa Tarihi Kaynağı Olarak Galata Şerhiye Sicilleri”, *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*, (ed. Haydar Çoruh vd.), İstanbul 2011, s.151-174.
- KÖSE, Metin Ziya, “Ticaret ve Diplomasi: Galata’da Dubrovnikliler (1600-1700)”, *Cihannüma: Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 2/2, İzmir 2016, s.75-94.
- KÖSE, Metin Ziya, *Osmanlı Devleti ve Dubrovnik İlişkileri 1500-1600 Doğu Akdeniz’de Casuslar ve Tacirler*, İstanbul 2009.
- KUMRULAR, Özlem, *İslam Korkusu*, İstanbul 2012.
- KUMRULAR, Özlem, “Kurtlar Sofrasında Bir Cambaz: Şehir-Devlet Ragusa”, *Türk Tarihinde Balkanlar* (ed.Zeynep İskefiyeli-M. Bilal Çelik-Serkan Yazıcı), Sakarya 2013, s. 461-474.
- KUNČEVIĆ, Lovro , *The Myth of Ragusa: Discourses on Civic Identity in an Adriatic City-State (1350-1600)*, Central European University (Basılmamış Doktora Tezi), 2012.
- KUNČEVIĆ, Lovro, “Janus-faced Sovereignty: The International Status of the Ragusan Republic in the Early Modern Period,” *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Century* (ed. Gábor Kármán and Lovro Kunčević), Leiden- Boston 2013.
- KUNČEVIĆ, Lovro, “The Rhetoric of the Frontier of Christendom in the Diplomacy of Renaissance Ragusa (Dubrovnik)”, *Dubrovnik Annals*, 17, 2013, s. 37-68.
- MİOVIĆ, Vesna, “History of the Ottoman Documents in the State Archives of Dubrovnik (Ragusa), *Perspectives on Ottoman Studies Papers from the 18th Symposium of the International Committee of Pre-Ottoman and Ottoman Studies (CIEPO)*, Berlin 2010, s. 857-863.
- MİOVIĆ, Vesna, *Dubrovačka diplomacija u Istanbulu*, Zagreb-Dubrovnik 2003.
- ORFALÌ, Moisés, “Ragusa and Ragusan Jews in the Effort to Ransom Captives”, *Mediterranean Historical Review*, 17:2, 2002, s. 14-31.

- ORTEGA, Stephen, *Ottoman Muslims in the Venetian Republic from 1573 to 1645: Contacts, Connection and Restriction*, University of Manchester (Basılmış Doktora Tezi), Manchester 2002.
- ÖNAL, Ahmet, "XVI. Yüzyılda Avrupa'daki Osmanlı Esirlerin Kurtarılması Meselesine Dair Bazı Gözlemler", *Marmara Türkiye-Almanya Araştırmaları Dergisi*, 4/1-2, İstanbul 2015, s.39-56.
- PAMUK, Şevket, "Kuruş", *DİA*, 26, İstanbul 2002, s.458-459.
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet, "Bir Türk Kadısının Esaret Hatıraları", *Tarih Dergisi*, V (İstanbul 1953), s. 77-84.
- PEDANİ, Maria Pia, *Doğu'nun Kapısı Venedik*, İstanbul 2015.
- PIERCE, Leslie, *Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadımlar*, İstanbul 1996.
- ROZEN, Minna, *The Mediterranean in the Seventeenth Century: Captives, Pirates and Ransomers*, Palermo: Qaderni 2016.
- SAHİLLİOĞLU, Halil, "Akdeniz'de Korsanlara Esir Düşen Abdi Çelebi'nin Mektubu", *Tarih Dergisi*, 13/17-18, İstanbul 1963, s.241-256.
- SALZMAN, Ariel, "Migrants in Chains: On the Enslavement of Muslims in Renaissance and Enlightenment Europe", *Religions*, 4, 2013, s.391-411.
- SKILLETER, S.A., "The Letters of the Venetian 'Sultana' Nur Banu and Her Kira to Venice", *Studia Turcologica Memoriae Alexii Bombaci Dicata*, Napoli 1982, s.515-536.
- TENENTİ, Alberto, *Piracy and the Decline of Venice*, London 1967.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, Ankara 1988.
- VALENSİ, Lucette, *Avrupa'da Müslümanlar 16.-18. Yüzyıllar*, İstanbul 2015.
- WETTINGER, Godfrey, *Slavery in the Islands of Malta and Gozo, c.1000-1812*, Valletta 2002.
- ZDENKO, Zlatar, *Dubrovnik's Merchants and Capital in the Ottoman Empire*, İstanbul 2011.
- ZDENKO, Zlatar, "Dubrovnik and the Ottoman Balkans (1430-1808)", *Türk Tarihinde Balkanlar* (ed.Zeynep İskefiyeli-M. Bilal Çelik-Serkan Yazıcı), Sakarya 2013, s. 475-512.
- ZE'EVİ, Dror, "The Use of Ottoman Sharī'a Court Records as a Source for Middle Eastern Social History: A Reappraisal", *Islamic Law and Society*, Vol. 5, No. 1 (1998), s. 35-56.

“MUSLIM CAPTIVES, CHRISTIAN INTERMEDIARIES:
EUROPEAN RANSOM MERCHANTS IN GALATA (1600-1700)”

Abstract

The aim of this study is to reveal the role of European ransom traders who have an important share in the rescue of Ottoman reayas who have been captured in various places in Europe during the seventeenth century, when piracy peaked in the Mediterranean. As there was no official ransom organization in the Ottoman Empire as opposed to Europe, the redemption of Muslims captured in the Mediterranean was through special contracts with ransom traders. These contracts were often made with the captive family, relatives or friends. European ransom traders made ransom contracts with their captives in the presence of the kadi in the Ottoman court, giving them work within a legal process. Venetian, Maltese, French and Ragusans ransom traders (sometimes diplomats) were signing ransom contracts with captives relatives. Galata Court Books contain important data that can be considered important in terms of ransom agreements. Thus, in this study, the minutes of the courts (contracts, bails and other related sentences) will be examined and The role of European merchants and diplomats in the liberation of Ottoman nationals from captivity has been described. At the same time, the content of the ransom agreements will be discussed in general terms. It will also be answered why only certain European country merchants were involved in ransom agreements.

Keywords

Captives, ransom, ransom merchants, French, Ragusan, Venetian, Maltese.